

“ORTADOĞU ŞEKİLENİRKEN” KİTABININ YAZARI

RESUL YAVUZ İLE SÖYLEŞİ

Röportaj: Ahmet GÜVEN*

Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi öğretim üyelerinden Dr. Resul Yavuz’un Eylül 2020 itibarıyla okuyucuları ile buluşan “Ortadoğu Şekillenirken İngiltere-Şerif Hüseyin-İbn Suud” adlı eserini kitabın yazarı ile konuştuk. Eser konusu ve kapsamı itibarıyla Ortadoğu’nun yakın dönem tarihi için çok önemli bir zaman dilimini ele alıyor. Tarihin başlangıcından bu yana dünya siyasetindeki önemi hiç kaybetmeyen Ortadoğu bugün de, dünya siyasetinde rol almaya soyunan her güçlü devletin dünyanın neresinde olursa olsun elini uzattığı bir coğrafya olma özelliğini sürdürüyor. 20. Yüzyılın başlarında dönemin süper gücü olan İngiltere’nin bölgedeki yoğun etkinliğinin de bir sonucu olarak çizilen siyasi, coğrafi ve insani sınırlar esasında bugünü de etkileyen bir sürecin başlangıcı niteliğinde. Bugün Ortadoğu’da yaşanan vekalet savaşlarını ve çıkar çatışmalarını anlayabilmek ve geleceğe dönük bir projeksiyon çizebilmek adına geçtiğimiz yüzyılda bölgenin nasıl şekillendiğini bilmek oldukça büyük bir önem taşıyor. Bu açıdan bakıldığında “Ortadoğu Şekillenirken”, bu alana ilgi duyan ve Osmanlı Devleti’nin dağılmasından sonra bölgenin nasıl şekillendiğini merak eden ve küresel aktörlerin bugün Ortadoğu’da neyi neden yaptıklarına dair ipuçları bulmak isteyen tarih severlere hitap etmektedir. Biz de bu kitabın önemine binaen kitabın yazarı Dr. Resul Yavuz ile bir söyleşi gerçekleştirdik.

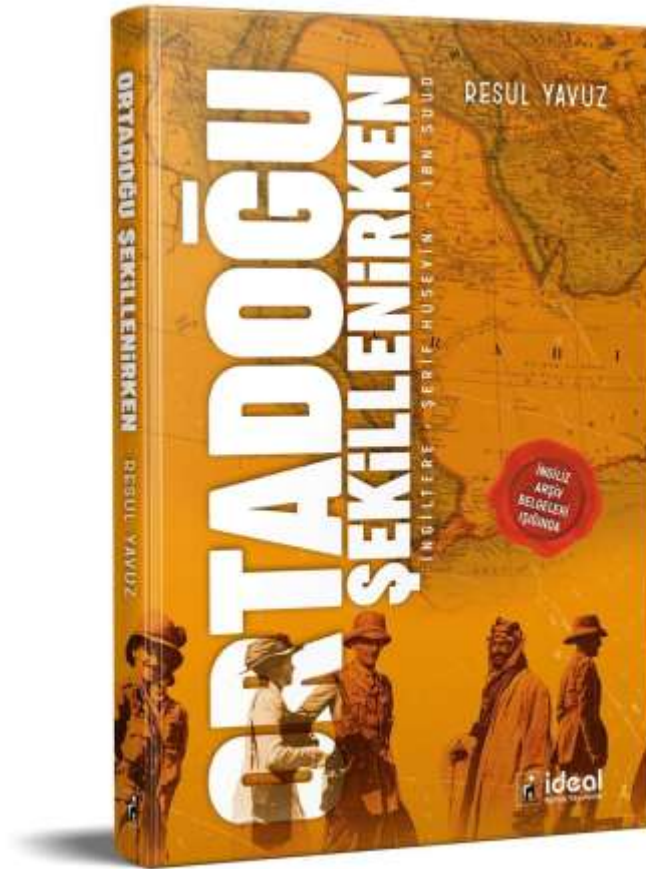
***Ahmet Güven:** Sayın hocam, öncelikle tebrik ediyorum ve kitabınızın hayırlara vesile olmasını diliyorum. İlk soru olarak şunu sormak istiyorum: Siz bu kitabı doğrudan İngiliz arşivlerine dayanarak kaleme aldınız. Bu açıdan sanırım bu alanda önemli bir eksiği de gideriyor, doğru mudur? Şunu da ekleyeyim soru olarak: kitabın ortaya çıkış sürecinde zorluklar yaşadınız mı? Nedir bu kitabın hikâyesi sizin için?*

Resul Yavuz: Teşekkür ederim. Evet, ağırlıklı İngiliz arşiv ve ikincil kaynaklara dayalı bir eser diyebilirim. Bu açıdan bakıldığında ilk defa kamuoyu ile paylaşılan önemli belgeleri içeriyor. Yakın tarihimizin ağırlıklı Şerif Hüseyin’in İngiltere ile olan entrikaları ve bu

* Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Üniversitesi, agüven@bandirma.edu.tr, Orcid: 0000-0002-2452-2992

entrikaların bölgenin siyasetine olan etkileri üzerine kurulu bir anlatımla şekillendiğini görmekteyiz. Bu eserin amacı, Ortadoğu ve özellikle Arap Yarımadası Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde sadece Şerif Hüseyin'in politikaları ile değil belki de ondan daha da önemli İbn Suud'un İngiltere ile olan politikaları ile şekillendiği gerçeğini ortaya koymaktır. Şerif Hüseyin, İngiltere için kısa bir dönem için yararlandığı bir figürdü. Ancak İngiltere asıl politikasını İbn Suud ve diğer önemli Arap kabileleri ile gerçekleştirdiği entrikalarla uygulama sahasına koymuş ve bu politikadan da netice almıştır. Bu yönüyle okuyucu eserde, bu bakış açısını destekleyecek önemli belge ve bilgiye ulaşacaktır ki bu da okuyucu için Arap yarımadasının gerçek şekillenmesine neden olan unsurların daha iyi anlaşılmasına vesile olacak bir perspektif çizecektir kanaatindeyim.

Evet, eserin ortaya çıkış hikayesi ise oldukça uzun bir mesele. Ancak şunu rahatlıkla diyebilirim ki bu dönemi bu belgelerle aydınlatmaya çalışan ilk eser diyebilirim. Uzun zamandan beri İbn Suud'un İngiltere ile olan ilişkileri üzerine gerek Londra'daki arşivlerden gerekse diğer arşivlerden bilgi ve belge toplamaktaydım. Şimdi nasip oldu eserin ortaya çıkışı.

Ahmet Güven: *Peki hocam kitabın adı neden “Ortadoğu Şekillenirken”? Kitabınızda, o dönem için rol oynayan iki aktörü, Şerif Hüseyin ve İbn Suud’u, ön plana çıkarıyorsunuz. Neden?*

Resul Yavuz: Esasında Osmanlı Devleti’nin dağılmasından sonra Ortadoğu denilen coğrafyada meydana gelen hemen her olay çok önemli ve bölgenin şekillenmesine de etki etmektedir. Ben bu eserde Arap Yarımadası’nın Osmanlı’nın elinden çıkarken yaşadığı sancılı süreci ve bu sürece neden olan unsurları ön plana çıkarmaya çalıştım. Eser, her ne kadar İngiltere’nin 19. yüzyıl başlarında, başta Basra olmak üzere bölgeye inmesi ile başlasa da esas olarak dünya savaşının arifesinde ve savaş sürecinde bölgede meydana gelen olayları konu almaktadır. Malumdur ki bu süreçte de Şerif Hüseyin ve İbn Suud’un gerek birbirleri ile mücadelesi ve gerekse İngiltere ile ilişkileri yarımadanın hem şekillenmesine hem de Osmanlı egemenliğinden çıkmasına etki etmiştir.

Şerif Hüseyin Peygamberin soyundan geldiğini iddia eden ve 1908 yılında Osmanlı Hükümeti tarafından Mekke Emiri olarak atanan meşhur 1916 tarihli Arap İsyanının lideri. Diğeri ise Necid Emiri ve Suudilerin lideri Abdülaziz bin Suud.

Ahmet Güven: *İngiltere bu iki lider ile neden ilgileniyor?*

Resul Yavuz: Esas meselede bu zaten. 19. yüzyıl çok önemli bir yüzyıl her yönüyle okunması gerekiyor. Osmanlı Devleti için de önemli, İngiltere ve diğer emperyal devletler için de önemli. Bu yüzyılda meydana gelen hemen her olay Ortadoğu’nun şekillenmesine doğrudan etki ediyor. İngiltere, bu yüzyılda Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünü koruma politikasından vazgeçince bölge, emperyal rekabete açılıyor. Bunun üzerine İngiltere, ilk olarak Hindistan ticaretinin güvenliği için Basra Körfezi ve Kızıldeniz üzerinde tam egemenlik kurmak istiyor. Durum böyle olunca da Londra yönetimi, Arap Yarımadasını ve bu adayı çevreleyen bölgeleri yeni hedef alanı olarak seçiyor. Bu hedef alanı içerisinde Aden var, Yemen var, Katar var, Kuveyt Var, Bahreyn var, İç kesimlerde de Necid ve Hicaz Bölgesi var. Bu bölgelerde denetim ağırlıklı Arap aşiretleri ve emirliklerin elinde, İngiltere, Türklerin bölgedeki yönetimlerini son derece zayıf olduğunu fark edince buradaki emirlerle ve aşiret liderleri ile doğrudan bağlantıya geçiyor ve onlara silah ve para sağlayarak onlarla antlaşmalar imzalıyor. Bu antlaşmalar, İngiltere’ye büyük üstünlük sağlıyor.

Ahmet Güven: *Peki İbn Suud nerede, bu bölgede Suudlar var mı?*

Resul Yavuz: Suudlar, iç Arabistan’da 18.yüzyılın sonlarından itibaren diğer aşiret liderlerine karşı bir varoluş mücadelesi veriyorlar. İngiltere bunu fark edince Suudları kullanabileceğini düşünüyor. Suudlar da bölgede tam denetim kurmak için İngilizleri kullanabileceklerini düşünüyorlar. Bir kazan kazan durumu yani...

Ahmet Güven: *Birinci Dünya Savaşına gelirse savaş bölgeyi nasıl etkiliyor ve bu iki lider savaşın hangi tarafında?*

Resul Yavuz: Güzel bir soru. Dünya savaşı başladığında İngiltere, İbn Suud’u tabiri caizse avuçları içine almış durumda. Özellikle bölgede ki siyasi ajanlar Suudların her adımı biliyor, takip ediyorlar. Ancak İngiltere, açısından tam da bu dönemde savaşın seyri iyiye gitmiyor. 1915’de Kut’ta ve aynı yıl Çanakkale de Türklere karşı mağlup oluyorlar. Bunun üzerine Londra, Türkleri içerden vurabilecek bir argüman arayışında. İşte tam da bu sırada Şerif Hüseyin devreye giriyor. İngiltere, Arapları muhtemel bir isyan da Osmanlı yönetimine karşı kullanabilir miyim üzerine bu aşamada ciddi kafa yoruyor ve Kahire’deki irtibat komiserliğine yetki vererek Şerif Hüseyin’in isyan etmesini sağlıyor. Ve bunda da gayet başarılı oluyor.

Ahmet Güven: *Hocam İngiltere’nin niyeti malum ama Şerif Hüseyin neden isyan etmek istiyor?*

Resul Yavuz: Evet esasında bu konu sadece Şerif Hüseyin’in şahsı tutumu ile açıklanacak bir konu değil. 19. Yüzyıl milliyetçilik yönünden Arapları da etkiliyor. Onlar da Osmanlı’dan ayrılıp bağımsız bir devlet kurabilir miyiz diye kafa yoruyorlar. Toplantılar yapıyorlar, gizli bir takım cemiyetler kuruyorlar. Bağımsız mı olalım, Özerk mi kalalım? Türklere anlaşarak mı ayrılalım diye düşünüyorlar. Savaş öncesinde Arap cemiyetlerinin bu konuda oldukça hacimli eserlere konu olacak faaliyetleri var. Ancak savaş başlıyor. Ve Araplar, daha doğrusu bağımsızlık yanlısı Araplar, bu savaşta taraf olmak durumundalar, onlar da taraf oluyorlar İngiltere’yi seçiyorlar, yani onlar açısından bakıldığında ayrılıkçı Araplar “doğru ata oynuyorlar”

Ahmet Güven: Peki Şerif Hüseyin bu bağımsızlık ideallerinde nerede?

Resul Yavuz: Şerif Hüseyin de başından beri bu ideallerin peşinde ancak uygun zamanı bekliyor. O uygun zaman da Birinci Dünya Savaşı oluyor.

Ahmet Güven: *Hocam İbn Suud bu aşamada Şerif Hüseyin’i destekliyor mu? Onun da bağımsızlık idealleri var mı?*

Resul Yavuz: Var tabii.. hem de Şariften daha ateşli idealler. Ancak İngiltere, bir isyan ateşinde Suudları değil de Mekke emirini ve onun oğullarını kullanmayı uygun görüyor. Şerif Hüseyin İbn Suud’un can düşmanı, İngiltere olmazsa iki taraf birbirlerini yiyecek neredeyse..

Ahmet Güven: Hocam İngiltere, neden İbn Suud’u Arap isyanını lideri yapmıyor peki?

Resul Yavuz: İngiltere, stratejik düşünür. Bu emperyal devletler açısından hep böyledir. Suudlar, Vahhabilerle bağlantılı. Bu İslam dünyası için sıkıntılı bir durum. Bunun üzerine Londra yönetimi, Peygamber soyundan geldiğini iddia eden bir lideri kullanmayı daha mantıklı buluyor ki doğru bir adım bu.

Ahmet Güven: Peki savaştan sonra?

Resul Yavuz: Şunu diyebilirim ki bölgede sadece İngiltere kazanıyor. Şerif Hüseyin kazandı gibi görünse de zaman içerisinde Londra bütün desteğini ondan çekiyor ve Suudların önü açılıyor. Ve bugünkü Suudi Arabistan Devleti ortaya çıkıyor.

Ahmet Güven: Yani bölge şekillenmeye devam mı ediyor?

Resul Yavuz: Aynen öyle, savaştan sonra özellikle 1919-1926 yılları arasında Şerif Hüseyin ve İbn Suud arasında amansız bir mücadele başlıyor ve bu mücadeleyi traji- komik bir şekilde Şerif Hüseyin kaybediyor. Tabi bu süreç de benim bundan sonraki kitabımın konusu.

Ahmet Güven: Bu açıdan bakıldığında o zaman hocam bu kitap bitmedi diyebilir miyiz?

Resul Yavuz: Yok kitap bitti. Ama Ortadoğu’nun şekillenmesi devam ediyor. Bu nedenle ben 1919-1926 yılları arasını kapsayan dönemi de yazmayı düşünüyorum. Hatta, araştırmalarım bu dönem için başladım da diyebiliriz.

Hocam, kitabımızın son derece ilgi çekeceğini düşünüyorum. Anlıyorum ki siz bu işin peşini de bırakmayacaksınız. Bu vesile ile yeni çalışmanızda da başarılar diliyorum.